

A Typology of Speech Acts in Imam Hussein's Letters During the Event of Ashura

Soodabeh Zajkani^{*}, Shahla Bakhtiari^{**}

GolamReza Zarifian^{***}

Abstract

During the pivotal event of Ashura, one of the most significant occurrences in early Islam, Imam Hussein (peace be upon him) sent numerous letters to various recipients. Analyzing these letters and identifying their focal points is crucial for understanding the nature of Imam Hussein's movement and his motivations.

This research employs John Searle's speech act theory to analyze these letters. Speech act theory, rooted in discourse analysis, delves into the underlying layers of language, considering every utterance as an act. These acts are categorized into five types: assertive, declarative, directive, commissive, and expressive.

After determining the frequency of different speech acts in Imam Hussein's letters, it was found that assertive acts were the most prevalent, followed by expressive, directive, declarative, and commissive.

Keywords: Imam Hussain's letters, Ashura event, John Searle, speech act theory.

Introduction

During the reign of Muawiyah, Imam Hussein (peace be upon him) adhered to the peace treaty established by his brother Imam Hassan, maintaining a peaceful coexistence.

^{*} M.A. Department of History, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran, S.Zajkani@alzahra.ac.ir

^{**} Associate Professor, Department of History, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran
(Corresponding Author), Sh.bakhtiari@alzahra.ac.ir

^{***} Assistant Professor, Department of History, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran, zarifyan@ut.ac.ir

Date received: 20/04/2024, Date of acceptance: 05/10/2024

However, upon Muawiyah's death, Yazid assumed the caliphate, contrary to his predecessor's pledge, and pressured Imam Hussein to pledge allegiance. Unwilling to pledge allegiance to a ruler like Yazid, Imam Hussein left Medina. This departure ultimately led to the tragic events of Karbala. Rather than issuing a public call for uprising or assembling an army, Imam Hussein, accompanied by members of the Banu Hashim and his household, traveled to Mecca. Subsequently, at the urging of the people of Kufa, he proceeded towards Kufa. Throughout his journey from Medina to Karbala, Imam Hussein sent letters to various recipients. By analyzing these letters, one can gain insights into the nature of Imam Hussein's political movement and his underlying motivations.

According to historical sources, Imam Hussein sent approximately 12 letters to seven different groups, including those who tried to dissuade him from going to Kufa, Umayyad rulers, Imam Hussein's envoys to Kufa, the people of Kufa, the people of Basra, the people of Medina, and his companions.

This research employs a descriptive approach and utilizes John Searle's speech act theory to analyze these letters. Speech act theory, a branch of discourse analysis, focuses on the underlying layers of language, considering every utterance as an action. These actions are categorized into five types: assertive, declarative, directive, commissive, and expressive.

By determining the frequency of different speech acts in Imam Hussein's letters, this study aims to identify the predominant speech acts and their underlying themes. The semantic analysis and breakdown of each speech act, along with the frequency and reasons for their use in different letters, can provide valuable insights into Imam Hussein's actions during the events of Karbala.

This research seeks to answer the following question: Which speech acts are most prevalent in Imam Hussein's letters during the event of Ashura, and what do they emphasize? Given the descriptive nature of the research, there is no need to propose a hypothesis.

In the realm of this research, several studies have been conducted. Most notably, these include studies focused on compiling Imam Hussein's letters, such as Ali Ahmadi Mianji's "Makatib al-A'imah" (1426 AH), Sorour Soleimanzadeh Afshar's "Makatib al-A'imah" (1390 SH), and Sharif's "Mousou'eh Kalimat al-Imam al-Hussein" (1416 AH), which includes a portion of these letters. Additionally, the article "Letters of Imam Hussein" (Hussein, undated) solely focuses on compiling the letters and highlighting their key points. These works often rely on ancient sources dating back to later centuries.

Other studies have analyzed Imam Hussein's letters. The article "Content Analysis of Correspondence and Negotiations of Imam Hussein during the Ashura Uprising and the Deduction of its Logical Model" (Fatahizadeh and Babazadeh, 1397) analyzes the content of only six of Imam Hussein's correspondences and debates. Furthermore, the article "The Content of Imam Hussein's Letters to His Opponents" (Fakhraei and Namvar, Fall 2000) employs content analysis to explore various aspects of Imam Hussein's viewpoint towards his opponents, his personal characteristics, the deviations of the Umayyad regime, the necessity of jihad, and the reasons for his opposition to the Umayyads. The article "The Structure of Imam Hussein's Letters" (Fakhraei and Namvar, Winter 2000) solely examines the structure of these letters.

Meanwhile, some studies have analyzed the events of Karbala using John Searle's speech act theory, such as "Analysis of Lady Zainab's Sermon in Kufa Based on Searle's Speech Act Theory" (Ishani and Delir, 2013) and "Analysis of Imam Hussein's Sermon on the Day of Ashura" (Ishani and Delir, 2015). The article "Context and Speech Acts of Imam Hussein's Supplications in the Last Moments of His Life" (Mirghadri and Ashraqpur, 2015), with an applied approach and using speech act theory, demonstrates that due to Imam Hussein's difficult emotional state, the most prevalent speech act in his utterances was expressive and involved references to God.

The only study that has used John Searle's speech act theory to explain Imam Hussein's objectives is "Analysis of Imam Hussein's Speeches from Medina to Mecca, Based on John Searle's Speech Act Theory" (Pakravan and Barani, 2018). This study shows that Imam Hussein did not intend to initiate a movement or organize a government, and his actions were reactive rather than proactive.

The primary difference between these previous studies and the current research lies in the focus on analyzing Imam Hussein's letters using John Searle's speech act theory.

Materials & Methods

Speech Act Theory

Speech act theory is a significant subfield within discourse analysis in linguistics. The theory was first introduced by J.L. Austin, who, in his book "How to Do Things with Words," adopted a pragmatic approach to language. He argued that the function of language is not merely to convey information, but also to perform actions. In other words, utterances can bring about changes in the world. According to Austin, verbs can be categorized into performative and constative, and they have distinct characteristics. Austin identified three types of speech acts: locutionary, illocutionary, and perlocutionary.

Austin's student, John R. Searle, further developed this theory and critiqued some of his mentor's views, particularly regarding the distinction between locutionary and illocutionary acts. Searle classified speech acts into five categories:

Representative or Assertive Acts: In these acts, the speaker expresses a belief about the truth of a proposition, describing events or phenomena in the world as they are perceived. For example, "I assert that..." or "I believe that..."

Directive Acts: These acts aim to influence the listener's behavior, such as giving orders, making requests, or offering suggestions. Examples include "Please close the door" or "I suggest we go for a walk."

Expressive Acts: These acts convey the speaker's emotions or attitudes. Examples include "I'm happy" or "I'm sorry."

Commissive Acts: These acts commit the speaker to a future course of action, such as promising, vowing, or offering. For example, "I promise to be there."

Declarative Acts: These acts bring about a change in the state of affairs by merely uttering the words. Examples include "I now pronounce you husband and wife" or "I declare this meeting adjourned."

Discussion & Result

Declarative speech acts are the most frequent type used in Imam Hussein's letters addressed to the group of dissuaders, the Umayyad governors, the people of Kufa, Basra, and Medina. These include affirmations of monotheism, prophethood, and resurrection; entrusting judgment to God as the best of judges; reminders that the best form of protection is God's protection; trust in God as the source of will and power; descriptions of the characteristics of this world and the hereafter; knowledge of the consequences of going to Kufa; identifying the qualities of the Imam; describing the traits of a tyrannical ruler and the consequences of cooperating with him; and statements about the usurpation of caliphate by the Umayyads, the Imam's rightful claim to leadership, and the reason for the Ahl al-Bayt's (peace be upon them) initial silence on this matter.

In the letters to his envoys, directive speech acts are predominant, while in the letters to his companions, declarative acts prevail. The directive act in the letter to Muslim ibn Aqil involves urging him not to resign and encouraging him to continue his mission. The declarative act in the letter to his companions announces the Kufans' breach of their pledge and the martyrdom of the Imam's envoys.

The table and chart below categorize the types of speech acts used in Imam Hussein's letters according to the seven addressed groups, showing that assertive (declarative) acts are the most frequent. Overall, these letters emphasize doctrinal reform and raising public awareness. Imam Hussein did not send his envoy to extract allegiance from the Kufans nor to encourage them to pledge allegiance to him. The only task given to the envoy was to verify the sincerity of the Kufans' invitation. The Imam's mission was rooted in enlightenment, which is reflected throughout his letters with phrases such as reminders of the Prophet's mission, the revival of his grandfather's religion, enjoining good and forbidding evil, and fulfilling a divine duty to reform the religion of the people.

Where directive speech acts appear in Imam's discourse, they emphasize guidance, awakening, and returning people to their innate nature and true Islam. These acts include encouraging adherence to the Book of God and the Prophet's tradition, as well as honoring one's promises.

Imam Hussein expresses a sense of responsibility toward the letters he received from the Kufans. He promises that, if their intentions prove sincere and they remain loyal, he will come to them. Notably, he never threatens them with punishment or war in case of betrayal. Instead, he guarantees their guidance if they keep their promise, and he makes a commitment following his clarification of the truth.

In the statement he read to his companions at Zubalah, where he declared the withdrawal of his allegiance and granted everyone freedom to either stay or leave, the Imam's commitment to enlightenment is evident. He had already fulfilled his duty of raising awareness among his followers. Aware of the fate that awaited him, Imam Hussein gave his companions full agency and did not compel anyone to accompany him. His goal was not to secure a superficial victory at any cost, but rather to nurture true believers and reform faith. His uprising aimed at spiritual transformation and guiding people back to their innate nature. Nowhere in these letters is there a proposition suggesting an intention to wage war against the Umayyads—since the declaration of war would require military preparations and mobilization, none of which are present in the analyzed speech acts.

Conclusion

The analysis of Imam Hussein's letters during the events leading up to Ashura, through the lens of speech act theory, reveals that his primary objective was not military confrontation but spiritual reform and public enlightenment. The predominance of

assertive speech acts, particularly those affirming theological truths and exposing unjust rule, underscores his commitment to guiding people back to authentic Islam and their innate moral compass. Directive acts were reserved for encouraging righteousness and steadfastness, while declarations served to inform followers of key developments.

Imam Hussein's communication strategy was rooted in moral responsibility, transparency, and non-coercion. He empowered his companions with choice and refrained from threats, highlighting that his mission centered on ethical revival rather than political conquest. His discourse, therefore, reflects a profound model of resistance built on truth, accountability, and reform—a legacy that transcends the battlefield and speaks directly to the conscience of humankind.

Bibliography

- Ibn Babwayh, Muhammad ibn Ali (1997). *Al-Amali* (for al-Saduq). Tehran: Ketabchi.[in Persian]
- Ahmadi Miyangi, Ali (2006). *Makateeb al-A'immah* (AS). Qom: Dar al-Hadith.[in Persian]
- Baladhuri, Ahmad ibn Yahya (1997). *Ansab al-Ashraf* (Suhail Zakhar and Riad Zarkali, eds.). Beirut: Dar al-Fikr.[in Persian]
- Ibn Sa'd, Muhammad (1998). *Al-Tabaqat al-Kubra*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyah.[in Persian]
- Ibn Shubayh Harani, Hasan ibn Ali (1984). *Tuhaf al-Uqul* (Ali Akbar Ghafari, ed. and corrector). Qom: Jam'eh Modarresin.[in Persian]
- Payah, Ali (2004). *Analytical Philosophy: Issues and Perspectives*. Tehran: Tarh-e No.[in Persian]
- Jafarian, Rasul (2002). *Intellectual and Political Life of the Imams of Shia* (AS). Qom: Ansariyan.[in Persian]
- Dinouri, Abu Hanifa Ahmad ibn Dawood (1989). *Akhbar al-Tawal*. Qom: Maktabat al-Ridha.[in Persian]
- Searle, John (2006). *Speech Acts* (Mohammad Ali Abdollahi, trans.). Tehran: Islamic Sciences and Culture Research Institute.[in Persian]
- Soleiman Zadeh Afshar, Sarvat (2011). *Makateeb al-A'immah* (AS). Qom: Ashiyaneh Mehr.[in Persian]
- Sharifi, Mahmoud et al. (1997). *Encyclopedia of the Words of Imam Hussein* (AS). Qom: Dar al-Ma'roof.[in Persian]
- Sheikh Mufid (1994). *Al-Irshad fi Ma'rifah Hujaj Allah 'ala al-Ibad*. Qom: Sheikh Mufid Congress.[in Persian]
- Safar, Muhammad ibn Hasan (2004). *Basair al-Darajat in the Virtues of the Family of Muhammad* (PBUH). Qom: Maktabah Ayatollah Marashi Najafi.[in Persian]
- Tabari, Muhammad ibn Jarir (2008/1967). *History of Nations and Kings* (Muhammad Abul-Fadl Ibrahim, ed.). Beirut: Dar al-Turath.[in Persian]
- Qummi, Ibn Quluwih (1977). *Kamil al-Ziyarat*. Najaf: Dar al-Murtadha.[in Persian]

155 Abstract

Kufi, Ibn A'tham (1991). *Al-Futuh*. Beirut: Dar al-Adhwa.[in Persian]

Kufi, Ibn A'tham (1993). *Al-Futuh* (Mostofi, trans.). Tehran: Islamic Revolution Publishing and Education Organization.[in Persian]

Yousofi Gharavi, Mohammad Hadi (2016). *The Martyrdom of Hussein*. Tehran: Information Publishing.[in Persian]

Articles

Eshani, Tahereh, Nimati Qazvini, Masoumeh (Winter 2014). "Analysis of the Sermon of Hazrat Zainab (SA) in Kufa Based on Searle's Speech Act Theory." *Safina*, 12th year, No. 45.[in Persian]

Eshani, Tahereh, Delir, Nira (Fall 2016). "Analysis of the Speech Act of Imam Hussein's (AS) Sermon on Ashura." *Lisan Mubin*, No. 25.[in Persian]

Pakravan, Mahdieh, Barani, Mohammad Reza (Winter 2020). "Analysis of Imam Hussein's (AS) Speech from Medina to Mecca Based on Searle's Speech Act Theory." *Cultural Historical Studies*, 11th year, No. 42, pp. 27-59.[in Persian]

Pahlavan Nejad, Mohammad Reza, Rajab Zadeh, Mahdi (Fall and Winter 2010). "Textual Analysis of the Ziyarat of Imam Reza (AS) Based on Speech Act Theory." *Islamic Studies: Philosophy and Theology*, 42nd period, pp. 37-54.[in Persian]

Chavoshian, Hasan (2007). "Linguistics and Discourse Analysis." *Adab Pajohi*, No. 4, pp. 117-139.[in Persian]

Hosseini, Seyyed Mohammad (n.d.). "Letters of Imam Hussein (AS)." *Moballagha*, 88.[in Persian]

Zarqani, Seyyed Mahdi, Akhlaghi, Elham (2012). "Genre Analysis of Shath in Light of Speech Act Theory." *Research Journal of Mystical Literature*, 3rd year, No. 6, Spring and Summer, pp. 61-80. [in Persian]

Fattahi Zadeh, Fatiheh, Babazadeh, Hamideh (Spring and Summer 2018). "Content Analysis of Correspondence and Negotiations of Imam Hussein (AS) During Ashura and Deriving Its Logical Model." *Studies in Quran and Hadith*, 11th year, No. 2, pp. 135-168.[in Persian]

Fakhrai, Seyyed Sousan, Namvar, Hossein (Winter 2021). "Content of the Letters of Imam Hussein (AS) to His Opponents." *Journal of Husseinian Knowledge*, No. 24, pp. 31-48.[in Persian]

Fakhrai, Seyyed Sousan, Namvar, Hossein (Fall 2021). "Structure of the Letters of Imam Hussein (AS)." *Journal of Husseinian Knowledge*, No. 23, pp. 29-51.[in Persian]

Ghazi Khani, Hossein (Fall 2016). "An Exploration of the Statistics of Letters from the People of Kufa Inviting Imam Hussein (AS)." *Shia Research*, No. 8, pp. 95-110.[in Persian]

Mirqadri, Seyyed Fazlullah, Eshraghpour, Maryam (Spring 2016). "Context and Speech Acts of Imam Hussein's (AS) Supplication in His Final Moments." *Studies in Islamic Literary Texts*, 1st year, No. 1, pp. 37-66.[in Persian]

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام حسین (ع) در جریان واقعه عاشورا

سودابه زاجکانی*

شهلا بختیاری**، غلامرضا ظریفیان***

چکیده

در جریان واقعه عاشورا که از مهم‌ترین و تاثیرگذارترین وقایع صدر اسلام است، نامه‌هایی از سوی امام حسین (ع) به مخاطبان گوناگون ارسال شده است. پرداختن به این نامه‌ها و شناسایی مرکز ثقل آنها، از جهت شناسایی نوع حرکت امام و انگیزه ایشان از این حرکت، حائز اهمیت است.

این پژوهش به کمک نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل به تحلیل این نامه‌ها پرداخته است. نظریه کنش‌های گفتاری که در شاخه تحلیل گفتمان شناخته می‌شود، به لایه‌های زیرین زبان توجه داشته و هر سخنی را یک کنش تلقی می‌کند که این کنش‌ها به پنج دسته اظهاری، اعلامی، ترغیبی، تعهدی و عاطفی تقسیم می‌شوند.

پس از تعیین فراوانی انواع کنش در نامه‌های امام حسین (ع) مشخص شد که بیشترین فراوانی مربوط به کنش اظهاری است و کنش‌های عاطفی، ترغیبی، اعلامی و تعهدی به ترتیب در مراتب پسینی قرار دارند. در مرکز ثقل این نامه‌ها کنش ترغیبی شامل دعوت به هدایت، پایبندی به کتاب خدا، سنت پیامبر (ص) و وفای به عهد به عنوان صفت پسندیده اخلاقی و انسانی است. دستاورد پژوهش نشان می‌دهد، امام حسین (ع) در مجموع گفتار خویش به دنبال آگاهی بخشی و اصلاح اعتقادی است.

* کارشناسی ارشد، گروه تاریخ، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران، S.Zajkani@alzahra.ac.ir

** دانشیار گروه تاریخ، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، Sh.bakhtiari@alzahra.ac.ir

*** استادیار گروه تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، zarifyan@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۴

کلیدواژه‌ها: نامه‌های امام حسین(ع)، واقعه عاشورا، جان سرل، نظریه کنش گفتار.

۱. مقدمه

امام حسین(ع) در دوران حکومت معاویه، به صلح نامه امام حسن(ع) با وی پایبند مانده و به همان سبک و سیاق با برادر با او رفتار کرد (بلاذری، ۱۵۳/۳: ۱۴۱۷). اما پس از مرگ معاویه برخلاف تعهد وی، یزید بر منصب خلافت جامعه اسلامی نشست و امام حسین(ع) از سوی حاکمیت برای بیعت تحت فشار قرار گرفت. اما ایشان که هرگز حاضر به بیعت با حاکمی با خصوصیات یزید نبود، مدینه را ترک کرد. امام در این خروج که در نهایت منجر به واقعه عاشورا شد، نه فراخوانی برای دعوت مردم داد و نه سپاهی تدارک دید بلکه همراه گروهی از بنی هاشم و اهل بیت(ع) راهی مکه شد و سپس به دعوت و اصرار کوفیان به سمت کوفه حرکت کرد. در جریان حرکت امام حسین(ع) از مدینه تا کربلا نامه‌هایی از سوی ایشان برای مخاطبان مختلف ارسال شد که با تحلیل این نامه‌ها می‌توان نوع حرکت سیاسی امام و به تبع آن انگیزه‌ها و اهداف ایشان را شناسایی کرد.

نامه‌های صادر شده سوی امام حسین(ع) طبق گزارش منابع با اختلاف کمی در تحریر آن، ۱۲ نامه است که برای هفت گروه مخاطب ارسال شده است. این مخاطبان شامل گروه منصرف‌کنندگان امام (کسانی که قصد داشتند امام را از رفتن به کوفه منصرف کنند)، حاکمان اموی، سفرای امام به کوفه، کوفیان، بصریان، اهل مدینه و یاران امام می‌شود.

پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی و با استفاده از نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل به تحلیل این نامه‌ها می‌پردازد. نظریه افعال گفتاری در تحلیل ارتباط متن و بافت از جایگاهی خاص برخوردار است و بر پایه این فرض استوار است که در اصل سخن گفتن رفتاری قاعده‌مند و قصدی است. یعنی سخن گفتن از مقوله فعل است و توصیف‌های زبانی به این دلیل ممکن هستند که زبان رفتاری قاعده‌مند است. طبق این نظریه سخن گفتن چیزی نیست جز انجام افعال گفتاری (سرل، ۱۳۸۵: ۴۵).

شناسایی کنش‌های گفتاری این نامه‌ها، مشخص می‌کند که بیشترین کنش گفتاری به کار رفته در نامه‌های ارسال شده به هر گروه مخاطب، حول چه مسائلی می‌گردد. معناشناسی و تجزیه و تحلیل هر یک از این کنش‌ها، تعداد و چرایی کاربرد هر کنش در نامه‌های مختلف، می‌تواند بسیار معنادار باشد و ارتباط مستقیمی با نحوه عملکرد امام حسین(ع) در جریان واقعه عاشورا داشته باشد.

این پژوهش در پاسخ به پرسش پربسامدترین کنش‌های گفتاری به کار رفته در نامه‌های امام حسین(ع) در جریان واقعه عاشورا بر چه اموری تاکید دارند؟ با رویکرد توصیفی، ضرورتی برای پیشنهاد فرضیه ندیده است.

در عرصه موضوعی این نوشتار پژوهش‌هایی چند صورت گرفته است که از مهم‌ترین آنها می‌توان به پژوهش‌هایی که به جمع‌آوری نامه‌های امام پرداخته‌اند اشاره کرد: همچون کتاب مکاتیب الائمه(ع) از علی احمدی میانجی(۱۴۲۶ق)، کتاب مکاتیب الائمه(ع) از ثروت سلیمانزاده افشار(۱۳۹۰) و کتاب موسوعه کلمات الامام‌الحسین(ع) (شریفی، ۱۴۱۶ق) که بخشی از این نامه‌ها را ذکر کرده است. مقاله «نامه‌های امام حسین(ع)» (حسینی، بی‌تا) نیز تنها به جمع‌آوری نامه‌ها و نکات مهم آنها پرداخته است. در این آثار اغلب منابع کهن تا سده‌های متاخر مورد استفاده بوده‌اند.

آثاری نیز به تحلیل نامه‌های امام حسین(ع) پرداخته‌اند. مقاله «تحلیل محتوای مکاتبات و مذاکرات امام حسین(ع) در جریان قیام عاشورا و تخریج مدل منطقی آن» (فتاحی‌زاده و بابازاده، ۱۳۹۷) به تحلیل محتوای تنها شش مکاتبه و مناظره امام حسین(ع) پرداخته است. همچنین مقاله «محتوای نامه‌های امام حسین(ع) به مخالفان خود» (فخرایی و نامور، پاییز ۱۴۰۰) با روش تحلیل محتوا و با هدف رسیدن به زوایای مختلف دیدگاه امام(ع) در عصر خود نسبت به مخالفان، برشمردن ابعاد مختلف شخصیتی ایشان، معرفی انحرافات دستگاه بنی‌امیه، چرایی وجوب جهاد و بررسی دلیل مخالفت امام حسین(ع) با بنی‌امیه انجام شده است. مقاله «ساختار نامه‌های امام حسین(ع)» (فخرایی و نامور، زمستان ۱۴۰۰) نیز تنها به بررسی ساختار این نامه‌ها پرداخته است.

در این میان آثاری نیز به تحلیل وقایع کربلا با استفاده از چهارچوب نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل پرداخته‌اند: «تحلیل خطبه حضرت زینب(س) در کوفه بر اساس نظریه کنش گفتار سرل» (ایشانی و دلیر، ۱۳۹۳) و «تحلیل کنش گفتاری خطبه امام حسین(ع) در روز عاشورا» (ایشانی و دلیر، ۱۳۹۵) از آن دسته هستند. مقاله «بافت و کنش‌های گفتاری مناجات امام حسین(ع) در واپسین لحظات عمر» (میرقادی و اشراق‌پور، ۱۳۹۵)، با رویکرد کاربردشناسی و استفاده از نظریه کنش‌های گفتاری نشان می‌دهد که چون امام در شرایط سخت روحی به سر می‌بردند بیشترین کنش به کار رفته در گفتار ایشان کنش عاطفی و ارجاع ضمیری به خداوند است.

تنها پژوهشی که درباره تبیین هدف امام حسین(ع) از نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل استفاده کرده است، مقاله «تحلیل سخنان امام حسین(ع) از مدینه تا مکه، بر پایه نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل» (پاکروان و بارانی، ۱۳۹۸) است که نشان می‌دهد که امام، قصد جنش یا ساماندهی برای گرفتن حکومت را ندارد و عملکرد ایشان عملکردی واکنشی بوده است، نه کنشی. تفاوت عمده پژوهش‌های انجام شده با پژوهش حاضر در این است که به نامه‌های امام حسین(ع) با استفاده از نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل پرداخته است.

۲. چهارچوب نظری

نظریه کنش‌های گفتاری، از زیرشاخه‌ها و مباحث مهم تحلیل گفتمان در حوزه زبان‌شناسی محسوب می‌شود. این نظریه نخستین بار توسط جی. ال. آستین مطرح شد. او در کتاب خود با عنوان «چگونه واژه‌ها کار انجام می‌دهند» (How to do Things with Words)، با اتخاذ رویکردی کاربردگرایانه به زبان، به این نکته اشاره کرد که نقش فعل، صرفاً مبادله اطلاعات نیست، بلکه فراتر از آن، گاه، فعل با خود عمل، معادل است. به بیان دیگر، جملات کنشی، منجر به تغییر وضعیت پس از بیان، می‌شوند. به اعتقاد آستین، فعل‌ها بر این اساس، به دو دسته کنشی و غیرکنشی تقسیم می‌شوند و با یکدیگر کاملاً متفاوت‌اند. براساس نظریه آستین، انواع کنش‌ها عبارت‌اند از: کنش بیانی، منظوری و تأثیری.

پس از آستین، شاگرد او، جان. آر. سرل این نظریه را بسط داده در مواردی نیز به نقد آرای استاد خود در زمینه تمایز کنش بیانی و کنش منظوری پرداخت. سرل کنش‌های گفتار را به پنج دسته تقسیم می‌کند:

۱. کنش اظهاری یا تصریحی (Representative Act or Assertive Act)

در این نوع از کنش، گوینده باور خود را درباره درستی قضیه‌ای بیان می‌دارد و وقایع و پدیده‌های جهان بیرون را توصیف می‌کند و می‌گوید وقایع و امور در جهان بیرون چگونه هستند

تمام کنش‌ها برای تسهیل شناخت خودشان ابزارهایی را دارند. ابزارهای تسهیل شناخت در کنش اظهاری عبارت است از: من اثبات می‌کنم که...، من اظهار می‌کنم که...، من تأیید می‌کنم که...، من تصحیح می‌کنم که...، من می‌گویم که...، من نفی می‌کنم که... (زرقانی و اخلاقی، ۱۳۹۱: ۶۸).

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۶۱

۲. کنش ترغیبی (Directive Act)

منظور از این کنش، این است که کاربر زبان با استفاده از واژه‌ها، مخاطب را به انجام کاری و یا بازداشتن از آن کار، تشویق و ترغیب می‌کند. درواقع، کنش ترغیبی، مقوله‌های دستورها، درخواست‌ها، پیشنهادها و یا طرح پرسش‌ها را شامل می‌شود. افعال کنشی ترغیبی شامل افعالی همچون خواستن، دستور دادن، توصیه کردن، پند و اندرز دادن، اصرار کردن، هشدار دادن، دعوت کردن، سؤال کردن، معذرت خواستن، شرط کردن، اجازه دادن، اطمینان دادن، روحیه دادن و تشویق کردن هستند. مانند: «من به شما هشدار می‌دهم چنین کاری را انجام ندهید».

۳. کنش عاطفی (Expressive Act)

به منظور نشان دادن احساس گوینده و ذهنیت او و با استفاده از واژه‌های احساسی دارای بار مثبت یا منفی مانند تبریک و تسلیت، مدح و هجو، تأسف و تمجید، سلام و احترام، سپاسگزاری و... بیان می‌شود. مانند: باعث افتخار است که در خدمت شما هستم.

۴. کنش تعهدی (Act Commissive)

به کنش‌هایی اطلاق می‌شود که دربردارنده تعهدی برای انجام عملی در آینده هستند. در این کنش، افعال عبارتند از: قول دادن، سوگند خوردن، تعهد دادن، تضمین کردن، موافقت کردن، متعهد شدن، داوطلب شدن و... مانند: سوگند می‌خورم که همواره به تو وفادار بمانم.

۵. کنش اعلامی (Declaration Act)

در این کنش، وضع و شرایطی تازه اعلام می‌شود.

بدین معنا که هم‌زمان با بیان آن شرایط، انطباقی بین زبان و جهان خارج روی می‌دهد. البته صرف بیان شرایط تازه به منزله انجام یک کنش اعلامی نیست، بلکه شرایطی برای تحقق آن لازم است. از جمله اینکه گوینده صلاحیت بیان شرایط جدید را داشته باشد (پهلوان‌نژاد و رجب‌زاده، ۱۳۸۹: ۴۱).

افعال مربوط به این کنش، عبارتند از: اعلام کردن، منصوب کردن، به کار گماردن، اخراج کردن، آغاز کردن، پایان دادن، نام‌گذاری کردن، باطل کردن، فسخ نمودن و...

۳. معرفی منابع پژوهش

در این پژوهش برای یافتن نامه‌ها از منابع تاریخی و روایی شیعه تا اواسط قرن پنجم استفاده شده است، زیرا به لحاظ تقدم زمانی، این منابع حائز اهمیت مرکز ثقل نگارش گزارش‌ها مربوط به واقعه کربلا تا این زمان بوده است و در منابع قرون بعدی اغلب داده‌های و گزارش‌های منابع متقدم آمده است.

منابعی را که به نقل نامه‌های امام پرداخته‌اند، می‌توان در چند دسته تواریخ عمومی، فتوح، انساب، طبقات و منابع روایی قرار داد. از میان آنها تاریخ طبری، الفتوح ابن اعثم، الارشاد شیخ مفید، انساب الاشراف بلاذری، اخبار الطوال دینوری و طبقات ابن سعد بیش از این دیگران به گزارش واقعه کربلا و روایت این نامه‌ها پرداخته‌اند.

در پژوهش حاضر در مواردی که یک نامه به طور مشترک در چند منبع روایت شده است، روایت نقل شده در تاریخ طبری، به دلیل نقل از ابی مخنف مبنا قرار گرفته است و اختلاف دیگر گزارش‌ها با آن ذکر شده است. تنها در مواردی که نامه‌ای در تاریخ طبری روایت نشده باشد، روایت منابع دیگر آمده است.

جدول ۱. تعداد نامه‌های گزارش شده در منابع مختلف

دسته منابع	نام منبع	تعداد نامه‌های امام حسین(ع)
تواریخ عمومی	اخبار الطوال	۴
	تاریخ طبری	۶
فتوح	الفتوح ابن اعثم	۷
انساب	انساب الاشراف بلاذری	۲
طبقات	طبقات ابن سعد	۲
منابع روایی	الارشاد	۳
	کامل الزیارات	۲
	بصائر الدرجات	۱

۴. بافت موقعیتی

پس از شهادت امام حسن(ع) معاویه که خلافت را تبدیل به سلطنت و موروثی کرده بود، برخلاف صلح‌نامه‌ای که با ایشان امضا کرده بود، درصدد برآمد تا جانشینی یزید را تثبیت کند.

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۶۳

وی برای عملی کردن این منظور به گرفتن بیعت از مردم شام برای یزید اقدام کرد. همچنین نامه‌هایی را به سایر شهرها از جمله مدینه فرستاد.

امام حسین(ع) در زمان حیات و امامت امام حسن(ع)، به طور کامل از سیاست ایشان دفاع می‌کرد و در برابر درخواست‌های مکرر مردم عراق، برای رفتن به کوفه، حتی پس از شهادت برادرش، مقاومت کرد و فرمود: تا وقتی معاویه زنده است، نباید دست به اقدامی زد. معنای این سخن آن بود که امام در فاصله ده سال، به اجبار حکومت معاویه را تحمل کرد (جعفریان، ۱۳۸۱: ۱۷۵).

پس از مرگ معاویه در رجب سال ۶۰، یزید طبق قرار قبلی به خلافت رسید و در نخستین اقدام کوشید از مخالفان اصلی خود که از جانب آنها احساس خطر می‌کرد بیعت بگیرد، از این رو نامه‌ای حاوی دستور به ولید بن عتبه حاکم مدینه نوشت. (ابن اعثم، ۸۲۲-۸۲۱: ۱۳۷۲).

حاکم مدینه، امام حسین(ع) را برای بیعت با یزید فراخواند. امام فرمود که شخصی چون او نمی‌بایست در خفا بیعت کند، بلکه باید در ملاعام و در مسجد بیعت کند. ولید پذیرفت، اما مروان بن حکم با سخنانی تهدیدآمیز سعی کرد ولید را به اجبار امام و یا دستگیری ایشان وادارد. امام نیز با تندى به مروان، و در حالی که از اتاق خارج می‌شد، فرمود:

ای امیر! ما اهل بیت نبوت، معدن رسالت، محل رفت و آمد ملائکه و جایگاه رحمت هستیم. خداوند با ما آغاز کرده و به ما خاتمه داده است. یزید مردی فاسق و شراب‌خوار و قاتل نفوس محترم بوده و کسی است که آشکارا به فسق می‌پردازد و شخصی چون من با چون او بیعت نخواهم کرد (ابن اعثم، ۱۴/۵: ۱۴۱۱).

امام حسین(ع) پس از این رخداد شب هنگام مدینه را به همراه اهل بیت (ع) به قصد مکه ترک کرد. از این زمان نامه‌نگاری آغاز شد و از امام برای رفتن به کوفه دعوت کردند. کم‌کم تعداد این نامه‌ها و اصرار کوفیان به قدری زیاد شد که امام ناچار شد به این اصرارها پاسخ دهد و برای صحت سنجی نامه‌های کوفیان پسرعموی خود مسلم بن عقیل را به کوفه فرستاد (همان، ۵۳/۵: ۱۴۱۱).

مسلم بن عقیل مدتی پس از اقامت در کوفه (سی و پنج روز) و بیعت با تعداد زیادی از مردم کوفه، با نوشتن و ارسال نامه‌ای امام را به کوفه می‌خواند (ابن اعثم، ۸۵۲: ۱۳۷۲). امام حسین(ع) نیز مکه را ترک و به سوی کوفه حرکت کردند، اما در مسیر رفتن به کوفه از کشته شدن مسلم بن عقیل و بیعت شکنی کوفیان آگاهی یافته و طی مکتوبی یاران خویش را از ادامه همراهی با خود معاف کرده و بیعت خویش را از آنها برداشتند. امام طی این مدت نامه‌هایی به

افراد و گروه‌های مختلف ارسال کردند که هفت گروه مخاطب دارد و در بخش تحلیل نامه‌ها به تفصیل به آنها پرداخته شده است.

۵. تحلیل نامه‌های امام حسین(ع)

در این بخش ۱۲ نامه‌ای که از سوی امام حسین(ع) ارسال شده است، بررسی خواهد شد. این نامه‌ها شش نامه مخاطب عام و شش نامه مخاطب خاص دارد. نامه دیگری نیز تنها در تحف العقیل به امام حسین(ع) نسبت داده شده است که امام آن را پس از رسیدن به کوفه و دیدن بی‌وفایی کوفیان نوشته و در آن به سرزنش کوفیان می‌پردازند (ابن شعبه حرانی، ۲۴۱-۲۴۲: ۱۳۶۳). از آنجایی که اجماعی بر آن در میان منابع وجود ندارد و میان مورخان در نامه بودن آن اختلاف است و عده‌ای آن را سخنان حضرت در میدان کارزار و زمانی که توسط کوفیان احاطه شده‌اند عنوان کرده‌اند، لذا در این نوشتار از بررسی آن صرف‌نظر شده است.

جدول ۲. تعداد نامه‌های ارسال شده و گروه‌های مخاطب

نامه‌های امام حسین(ع)		
گروه دریافت کننده نامه	شخص دریافت کننده	تعداد نامه‌های ارسال شده
منصرف‌کنندگان امام	محمد بن حنفیه	۱
	محمد بن حنفیه و بنی هاشم	۱
	محمد بن حنفیه و بنی هاشم	۱
	عبدالله بن جعفر	۱
حاکمان اموی	عمرو بن سعید العاص	۱
سفرای امام	مسلم بن عقیل	۱
کوفیان		۳
بصریان		۱
اهل مدینه		۱
یاران امام		۱
مجموع نامه‌ها		۱۲

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۶۵

درب بررسی محتوای نامه‌های امام حسین(ع) در دسته‌های ذکر شده در چارچوب نظریه کنش‌های گفتاری، اعداد نوشته شده در مقابل هر کنش نشانگر تعداد کنش‌های به کار رفته در هر مضمون است. همچنین در ابتدای بررسی هر نامه، اختلاف تحریر آن نامه در منابع مختلف مشخص شده و در موارد لازم بخش‌های اختلافی بررسی می‌شود.

۱.۵ نامه به منصرف کنندگان

در این گروه کسانی که چه در سخنان و چه در نامه خود قصد منصرف کردن امام حسین(ع) از رفتن به کوفه را داشتند قرار گرفته‌اند.

۱.۱.۵ محمد بن حنفیه

مکتوب امام حسین(ع) به محمد بن حنفیه (الفتوح، ۲۱/۵: ۱۴۱۱) که در متن نامه از آن تعبیر به وصیت خویش کرده است، هنگام خروج امام از مدینه نوشته شده است. نخستین و تنها منبعی که تا نیمه‌های سده پنجم هجری این نامه را ذکر کرده است، /الفتوح است که سند آن را نیز بیان نکرده است. هیچ یک از منابع دیگر این نامه را نقل نکرده‌اند.

در این مکتوب امام پس از شهادت به توحید و نبوت و معاد از انگیزه حرکت خود به کوفه می‌گوید که برای اصلاح کار امت جد خویش، امر به معروف و نهی از منکر و پیش گرفتن سنت پیامبر(ص) و حضرت علی(ع) است.

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
بسم الله الرحمن الرحيم	اظهاری	اظهاری	بیان نام خدا
هذا ما أوصى به الحسين بن علي بن أبي طالب / لأخيه محمد ابن الحنفية المعروف ولد علي بن أبي طالب	اظهاری(۲)	اظهاری(۲)	بیان وصیت به محمد بن حنفیه
إن الحسين بن علي يشهد أن لا إله إلا الله / وحده لا شريك له	اظهاری(۲)	اظهاری(۲)	شهادت دادن امام به توحید
و أن محمدا عبده و رسوله / جاء بالحق من عنده،	اظهاری(۲)	اظهاری(۲)	شهادت دادن امام به نبوت
و أن الجنة حق / و النار حق. / و أن الساعة آتية / لا ريب فيها / و أن الله يبعث من في القبور،	اظهاری(۵)	اظهاری(۵)	شهادت دادن امام به معاد
و إني لم أخرج أشرا / و لا بطرا / و لا مفسدا / و لا ظالما / و إنما خرجت لطلب النجاح / و الصلاح في أمة جدی محمد (صلی الله علیه و سلم) / أريد أن أمر بالمعروف / و أنهي عن المنكر / و أسير بسيرة جدی محمد (صلی الله علیه و سلم) / و سيرة أبي علي بن أبي طالب / و سيرة الخلفاء الراشدين المهديين رضی الله عنهم ^۱	اعلامی(۱۰)	اعلامی(۱۰)	اعلام انگیزه امام از حرکتشان

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
فمن قبلنی بقبول الحق فإلله أولى بالحق،	اظهاری	اظهاری	حق برای خداست
و من ردّ علیّ هذا أصبر	اظهاری	اظهاری	بیان صبر در برابر کسانی که حق را نمی‌پذیرند
حتى یقضی [الله] بینی و بین القوم بالحق/ و یحکم بینی و بینهم [بالحق]	اظهاری(۲)	اظهاری(۲)	واگذاری داوری به خداوند
و هو خیر الحاکمین،	اظهاری	اظهاری	بهترین بودن داوری خدا
هذه وصیتی إلیک یا أخی!	اظهاری	اظهاری	تاکید بر وصیت خود
و ما توفیقی إلا بالله	اظهاری	اظهاری	خدا منشأ توفیقات است
علیه توکلت	اظهاری	اظهاری	توکل بر خدا
و إلیه أنیب	اظهاری	اظهاری	بازگشت به خدا
و السلام علیک/ و علی من اتبع الهدی،	عاطفی(۲)	عاطفی(۲)	سلام فرستادن
و لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم.	اظهاری	اظهاری	حول و قوه فقط از خداست
جمع		اظهاری(۲۲)/ عاطفی(۲)/ اعلامی(۱۰)	

۲.۱.۵ محمدبن حنفیه و بنی هاشم (۱)

نامه امام به محمدبن حنفیه و بنی هاشم (ابن قولویه، ۱۳۵۶:۷۵) از مکه ارسال شده است. علاوه بر کامل‌الزیارات، ابن صفار قمی در بصائر الدرجات نیز همین نامه را با همین محتوا و تفاوت بسیار جزیی در تحریر ذکر کرده است اما مخاطب نامه را تنها بنی هاشم عنوان کرده است (ابن صفار، ۴۸۲/۵: ۱۴۰۴).

در این نامه امام از آگاهی از سرانجام رفتن به کوفه و کشته شدن خود و همراهانش و عاقبت همراهی نکردن با خود می‌نویسد.

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
بسم الله الرحمن الرحيم	اظهاری	اظهاری	بیان نام خدا
منَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ مَنْ قَبْلَهُ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ	اظهاری	اظهاری	بیان فرستنده و گیرنده نامه
أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ مَنْ لَجَعَ بِي اسْتُشْهِدَ/ وَ مَنْ كُفَّ يُلْحَقْ بِي كَمْ يُدْرِكُ الْفَتْحُ/ وَ السَّلَام.	اعلامی(۲)/ عاطفی	ترغیبی(۲) (امام- محمدبن حنفیه و بنی هاشم)/ عاطفی	ترغیب به همراهی کردن با امام و هشدار دادن در صورت عدم همراهی/ سلام فرستادن
جمع		ترغیبی (امام- محمدبن حنفیه و بنی هاشم)	

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۶۷

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
		هاشم(۲) / اظهار(۲) / عاطفی(۱)	

۳.۱.۵ محمد بن حنفیه و بنی هاشم (۲)

نامه دیگر امام به محمد بن حنفیه و بنی هاشم (ابن قولویه، ۱۳۵۶: ۷۵) که در آن به فانی بودن دنیا و ابدیت آخرت اشاره می‌کند. این نامه به جز کامل‌الزیارات در هیچ منبع دیگری نقل نشده است.

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	اظهاری	اظهاری	بیان نام خدا
مِنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَمَنْ قَبْلَهُ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ	اظهاری	اظهاری	بیان فرستنده و گیرنده نامه
أَمَّا بَعْدُ فَكَأَنَّ الدُّنْيَا لَمْ تَكُنْ / وَكَأَنَّ الْآخِرَةَ لَمْ تَزَلْ / وَ السَّلَامُ.	اظهاری(۲) / عاطفی	اظهاری(۲) / عاطفی	بیان ویژگی دنیا و آخرت / سلام فرستادن
جمع		اظهاری(۴) / عاطفی(۱)	

۴.۱.۵ عبدالله بن جعفر

نامه امام در پاسخ به عبدالله بن جعفر (ابن اعثم، ۶۷/۵: ۱۴۱۱) هنگام خروج از مکه ارسال شده است. این نامه به این شکل و با این جزئیات تنها در الفتوح نقل شده است اما طبری محتوای این نامه را به صورت کلی و شفاهی در جواب عمرو بن سعید العاص نقل کرده است (طبری، ۱۳۸۷: ۳۸۸/۵). همچنین در طبقات ابن سعد تنها خبر دیدن خواب رسول‌الله توسط امام نقل شده است با این توضیح که امام فرموده بودند کسی را از جزئیات آن خواب خبر نمی‌کنم (ابن سعد، ۴۴۷/۱۰: ۱۴۱۸).

جریان این نامه بدین قرار است که عبدالله بن جعفر که قصد منصرف کردن امام از رفتن به عراق را داشت، به ایشان نامه‌ای نوشت و در آن از مصلحت ندیدن عزیمت امام حسین(ع) به کوفه و توصیه به ماندن ایشان در مکه، از بین رفتن امید مسلمانان در صورت کشته شدن امام و خبر گرفتن امان از یزید برای امام حسین(ع) و خاندانش در صورت ماندن در مکه سخن گفت (ابن اعثم، ۶۷/۵: ۱۴۱۱).

امام در پاسخ ضمن اینکه بر آگاهی از محبت و دلسوزی عبدالله بن جعفر اشاره می‌کند، تصریح می‌کند که از سرانجام رفتن به کوفه و کشته شدن خود نیز مطلع است (همان، ۶۷/۵: ۱۴۱۱).

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
أما بعد! فإن کتابک ورد علیّ فقرأته و فهمت ما ذکرته، و أعلمک	اظهاری (۲)	اظهاری (۲)	بیان اطلاع یافتن از محتوای نامه و نیت نویسنده آن
أنی رأیت جدی رسول الله صلی الله علیه و سلّم فی منامی	اظهاری / عاطفی	اظهاری / عاطفی	خبر از دیدن خواب پیامبر / سلام و صلوات فرستادن بر ایشان
فخبرنی بأمر و أنا ماض له، لی کان أو علیّ،	اظهاری (۳)	اظهاری (۳)	بیان کردن خواب و اعلام ماموریتی از جانب پیامبر (ص)
و الله! یا ابن عمی لو كنت فی جحر هامة من هوام الأرض لاستخرجونی / [و] یقتلونی،	اظهاری (۳)	اظهاری (۳)	قسم خوردن برای تقویت استدلال / بیان اطلاع از نحوه برخورد عمال یزید با خود
و الله! یا ابن عمی لیعدین علیّ کما عدت الیهود علی السبّ -	اظهاری (۲)	اظهاری (۲)	قسم خوردن برای تقویت استدلال / بیان اطلاع از نحوه برخورد عمال یزید با خود
و السلام	عاطفی	عاطفی	سلام فرستادن
جمع		اظهاری (۱۱) / عاطفی (۲)	

۲.۵ نامه به حاکمان اموی

منظور از حاکمان اموی یعنی شخص خلیفه و کارگزاران اوست که تنها یک نامه در این دسته وجود دارد.

امام حسین (ع) نامه‌ای را در جواب کارگزار مکه عمرو بن سعید العاص، به هنگام خروج از مکه ارسال کرده است (طبری، ۳۸۸-۳۸۹/۵: ۱۳۸۷). علاوه بر طبری، ابن اعثم کوفی (ابن اعثم، ۶۸/۵: ۱۴۱۱) و ابن سعد (ابن سعد، ۴۴۸/۱۰: ۱۴۱۸) نیز این نامه را با تفاوت جزئی در تحریر نقل کرده‌اند که محتوای اصلی نامه با روایت طبری تطابق دارد.

عمرو بن سعید العاص به امام نامه‌ای نوشت و در آن از امام تقاضای انصراف از تصمیم برای رفتن به کوفه را کرد و اظهار کرد بر کشته شدن امام بیمناک است و برای ایشان امان‌نامه می‌فرستد (طبری، ۳۸۸/۵: ۱۳۸۷). امام در جواب تصریح می‌کند که امان خدا بهترین امان‌هاست و در برای او دعای خیر می‌کند در صورتی که طلب خیر از فرستادن نامه داشته باشد (همان، ۳۸۸-۳۸۹/۵: ۱۳۸۷).

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۶۹

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
اما بعد، فانه لم يشاقق الله و رسوله من دعا الى الله عز و جل / و عمل صالحا/ و قال انني من المسلمين،	اظهاری(۳)	اظهاری(۳)	تبیین عمل کسی که از خدا و پیامبر(ص) تبعیت کند.
و قد دعوت الى الامان و البر و الصلة/ فخير الامان امان الله/ و لن يؤمن الله يوم القيامة من لم يخفه في الدنيا/	اظهاری(۳)	اظهاری/ ترغیبی(۲) (امام- عمرو بن سعیدالعاص)	تصدیق بهتر بودن امان خدا بر همه امانها/ هشدار دادن به ترس از خدا
فنسأل الله مخافة في الدنيا توجب لنا امانه يوم القيامة،	ترغیبی (امام- خدا)	ترغیبی(امام- خدا)	درخواست ترس از خدا در این دنیا
فان كنت نويت بالكتاب صلي و بری، فجزيت خيرا في الدنيا و الآخرة، و السلام.	اظهاری/ عاطفی	اظهاری/ عاطفی	دعا برای او در صورت قصد خیر داشتن/ سلام فرستادن
جمع		اظهاری(۵)/ عاطفی(۱)/ ترغیبی(امام- خدا)(۱)/ ترغیبی(امام- عمرو بن سعیدالعاص)(۲)	

۳.۵ نامه به سفرا

در این گروه کسانی که از سوی امام به عنوان سفیر به کوفه اعزام شده‌اند، قرار دارند که در این میان تنها نامه امام به مسلم بن عقیل قرار دارد.

امام در پاسخ نامه مسلم بن عقیل پس از اعزام او به کوفه به قصد مأموریت و راستی آزمایی رای کوفیان، نامه‌ای به او نوشت (همان، ۱۳۸۷: ۳۵۵/۵). علاوه بر تاریخ طبری این نامه در *انساب الاشراف* (بلادری، ۱۴۱۷: ۱۵۹/۳)، *الارشاد* (شیخ مفید، ۱۴۱۳: ۴۰/۲)، *خبار الطوال* (دینوری، ۱۳۶۸: ۲۳۰) و *الفتوح* (ابن اعثم، ۱۴۱۱: ۳۳/۵) نیز نقل شده است. روایت ارشاد همان روایت طبری است، اما روایت سه منبع دیگر اختلاف اندکی در تحریر دارند که تفاوت معنایی در محتوا ایجاد نکرده است.

مسلم بن عقیل در نامه خود از سختی و مشقتی که در این راه متحمل شده است می‌نویسد و آن را به فال بد گرفته و تقاضای معافیت از ادامه مسیر را می‌کند(طبری، ۱۳۸۷: ۳۵۴/۵). امام در پاسخ ضمن حذر دادن او از ترس، استعفای او را رد می‌کند (همان، ۱۳۸۷: ۳۵۵/۵).

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
اما بعد، فقد خشيت الا يكون حملك على الكتاب الى في الاستعفاء من الوجه الذي وجهك له الا الجبن	اظهاری	ترغیبی(امام- مسلم بن عقیل)	هشدار دادن به مسلم بر ترسیدن
فامض لوجهك الذي وجهك له/ و السلام عليك.	ترغیبی(امام- مسلم)	ترغیبی(امام- مسلم بن عقیل)	ترغیب مسلم به ادامه

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
	بن عقیل/عاطفی	عقیل/عاطفی	راه/سلام فرستادن بر او
جمع		ترغیبی(امام-مسلم بن عقیل)(۲)/عاطفی(۱)	

۴.۵ نامه به کوفیان

در این گروه نامه‌هایی که امام برای کوفیان ارسال کرده است قرار می‌گیرد.

نامه نخست امام، در پاسخ نامه آنها و درخواست برای عزیمت به کوفه نوشته شده است (همان، ۱۳۸۷: ۳۵۳/۵). در این نامه امام به دعوت کوفیان و خواسته آنان مبنی بر نداشتن امام برای هدایت به حق اشاره می‌کند و خبر اعزام مسلم بن عقیل را به کوفه داده و به آنها قول اجابت دعوت در صورت تایید سفیر خویش را می‌دهد. در پایان نیز خصوصیات امام بر حق را برمی‌شمارد.

این نامه در *الارشاد، اخبار الطوال و الفتوح* نیز ذکر شده است. نامه ذکر شده در *الارشاد* تفاوت اندکی در تحریر داشته و طولانی‌تر از نسخه طبری است، اما بخش اضافه شده تغییری در محتوای نامه ایجاد نکرده است (شیخ مفید، ۳۹/۲: ۱۴۱۳). روایت دینوری خلاصه شده‌تر از روایت طبری است، به طوری که اسم آورندگان نامه نزد امام در روایت دینوری نیامده و تأکیدی که کوفیان به نداشتن امام کرده‌اند در این تحریر وجود ندارد. همچنین در انتهای نامه در گزارش طبری ویژگی‌های امام بر حق آمده است که این بخش نیز در روایت دینوری حذف شده است (دینوری، ۲۳۰: ۱۳۶۸). ابن اعثم نیز این نامه را با تفصیل بیشتری ذکر کرده است، اما عبارت کلیدی «لیس علينا امام فاقبل لعل الله ان یجمعنا بک علی الهدی و الحق» را ذکر نکرده است و در ادامه عبارت «بایعوه و انصروه و لا تذلو» را درباره مسلم بن عقیل بیان کرده است. بخش‌های دیگری که علاوه بر نسخه طبری در این نسخه وجود دارد تغییری در محتوای نامه ایجاد نکرده است (ابن اعثم، ۳۱/۵-۲۹: ۱۴۱۱).

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
بسم الله الرحمن الرحيم	اظهاری	اظهاری	بیان نام خدا
من حسین بن علی الی الملا من المؤمنین و المسلمین	اظهاری	اظهاری	بیان فرستنده و گیرنده نامه
اما بعد، فان هانئا و سعیدا قدما علی بکتبکم/	اظهاری(۲)	اظهاری(۲)	بیان رسیدن نامه‌ها به امام از

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۷۱

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
و کانا آخر من قدم علی من رسلکم			طریق هانی و سعید
و قد فهمت کل الذی اقتصصتم و ذکرتم/	اظهاری	اظهاری	بیان اطلاع یافتن امام از خواسته کوفیان
و مقاله جلکم: انه لیس علینا امام/ فاقبل لعل الله ان یجمعنا بک علی الهدی و الحق	اظهاری(۲)/ ترغیبی(کوفیان-امام)	اظهاری/ ترغیبی(۲)(کوفیان-امام)	بیان خواسته کوفیان در نامه ها و دعوت از ایشان
و قد بعثت إلیکم أخی و ابن عمی و ثقتی من اهل بیتی/	اعلامی	اعلامی	اعلام فرستادن پیک به سمت کوفیان
و امرته ان یکتب الی بحالکم و امرکم و رأیکم،	اعلامی	اعلامی، ترغیبی(امام-کوفیان)	اعلام وظیفه پیک امام/ ترغیب به حمایت از به مسلم بن عقیل
فان کتب الی انه قد اجمع رای ملنکم و ذوی الفضل و الحجی منکم علی مثل ما قدمت علی به رسلکم، و قرأت فی کتیبکم، اقدم علیکم وشیکا/ ان شاء الله	تعهدی/ اظهاری(۲)	تعهدی/ اظهاری(۲)	وعده عزیمت امام به کوفه در صورت تایید پیک ایشان از رای کوفیان/ محقق شدن عزیمت در صورت خواست خدا
فلعمری ما الامام الا العامل بالکتاب/ و الأخذ بالقسط/ و الدائن بالحق/ و الحابس نفسه علی ذات الله/ و السلام.	اظهاری(۴)/ عاطفی	اظهاری(۴)/ عاطفی	بیان ویژگی‌های امام/ سلام فرستادن بر کوفیان
جمع		ترغیبی(کوفیان-امام)(۲)/ ترغیبی(امام-کوفیان)(۱)/ اعلامی(۲)/ عاطفی(۱)/ تعهدی(۱)/ اظهاری(۱۲)	

نامه دوم، پس از نوشتن گزارش مسلم بن عقیل مبنی بر حسن رای اهل کوفه، برای کوفیان ارسال شده است (طبری، ۳۹۵/۵: ۱۳۸۷). در این نامه خبر تایید نظر موافق کوفیان توسط مسلم بن عقیل و اجماع آنها بر یاری امام و مطالبه حق ایشان، خبر خروج از مکه به سوی کوفه در روز هشتم ذی الحجه و درخواست مهیا شدن کوفیان برای رسیدن امام داده شده است.

شیخ مفید این نامه را با تفاوت بسیار جزئی در تحریر و با حفظ همین محتوا بیان کرده است (شیخ مفید، ۷۰/۲: ۱۴۱۳). روایت دینوری نیز با کمی تفاوت آورده شده است که محتوای اصلی نامه با روایتی که طبری نقل کرده است یکسان است، اما تاریخ حرکت امام از مکه در آن نیامده است و به جای آن قید شده که این نامه را از «بطن الرمة» برای شما نوشتم (دینوری، ۲۴۵: ۱۳۶۸). روایتی که بلاذری نقل کرده است نیز با کمی تفاوت در تحریر همین محتوا را در بر می‌گیرد (بلاذری، ۱۶۷/۳: ۱۴۱۷).

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	اظهاری	اظهاری	بیان نام خدا
مِنَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ إِلَى إِخْوَانِهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ	اظهاری	اظهاری	بیان فرستنده و گیرنده نامه
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ	عاطفی	عاطفی	سلام دادن به کوفیان
فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَهِكُمْ إِلَهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ	اظهاری	اظهاری	حمد خدا
أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ كِتَابَ مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلٍ جَاءَنِي / يُخْبِرُ فِيهِ بِحُسْنِ رَأْيِكُمْ / وَاجْتِمَاعِ مَلِكِكُمْ عَلَيَّ نَصْرِنَا / وَ الطَّلَبِ بِحَقِّنَا	اظهاری (۴)	اظهاری (۴)	رسیدن نامه مسلم و خبر دادن او از حسن رای کوفیان
فَسَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يُخَيِّرَ لَنَا الصَّنْعَ / وَ أَنْ يُبَيِّنَ لَكُمْ عَلَيَّ ذَلِكَ أَغْظَمَ الْأَجْرِ	ترغیبی (۲) (امام - خدا) / (امام - کوفیان)	ترغیبی (۲) (امام - خدا) / (امام - کوفیان)	درخواست از خدا / ترغیب کوفیان به وفاداری
وَ قَدْ شَخَّصْتُ إِلَيْكُمْ مِنْ مَكَّةَ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ لِمَنَ مَضَيْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ يَوْمَ التَّوْبَةِ	اعلامی	اعلامی	اعلام حرکت امام به سمت کوفه در روز ترویه
فَإِذَا قَدِمَ عَلَيْكُمْ رَسُولِي فَأَتَكِمُّوهُ فِي أَمْرِكُمْ / وَ جِدُّوا / فَإِنِّي قَادِمٌ عَلَيْكُمْ فِي أَيَّامِي هَذِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ /	ترغیبی (۲) (امام - کوفیان) / اعلامی	ترغیبی (۳) (امام - کوفیان)	ترغیب کوفیان به آماده شدن برای رسیدن امام
وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ / وَ رَحْمَةُ اللَّهِ.	عاطفی (۲)	عاطفی (۲)	سلام و رحمت فرستادن بر کوفیان
جمع		اظهاری (۷) / عاطفی (۳) / اعلامی (۱) / ترغیبی (امام - کوفیان) (۴) / ترغیبی (امام - خدا) (۱)	

نامه سوم، که پس از کشته شدن مسلم بن عقیل برای کوفیان ارسال شده است تنها در *الفتوح* نقل شده است (ابن اعثم، ۵/ ۸۲-۸۱: ۱۴۱۱).

در این نامه امام بر سهیم بودن در گناه حاکم ستمگر در صورت عدم براءت از او، آشکار بودن غصب حق خلافت اهل بیت پیامبر (ص) از سوی حاکمان بنی امیه، اولی بودن ایشان بر دیگران به امر خلافت مسلمانان، یادآوری سابقه پیمان شکنی کوفیان با حضرت علی (ع)، امام حسن (ع) و مسلم بن عقیل و مغبون بودن در صورت غره شدن به رای کوفیان و اعتماد کردن به آنها اشاره می‌کند.

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	اظهاری	اظهاری	بیان نام خدا
مِنَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ صَرْدٍ وَ الْمَسِيبِ بْنِ نَجْبَةَ وَ رِفَاعَةَ بْنِ شَدَادٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَالٍ وَ	اظهاری	اظهاری	بیان فرستنده و گیرنده نامه

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۷۳

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
جماعة المؤمنين			
أما بعد! فقد علمتهم أن رسول الله/ صلى الله عليه و سلم/ قد قال في حياته: من رأى سلطانا جائرا مستحلا لحرام/ أو تاركا لعهد الله/ و مخالفا لسنة رسول الله صلى الله عليه و سلم/ فعمل في عباد الله بالإثم و العدوان/ ثم لم يغير عليه بقول و لا فعل/ كان حقا على الله أن يدخله مدخله/	اظهاری(۷)/ عاطفی(۲)	اظهاری(۷)/ عاطفی(۲)	بیان ویژگیهای سلطان جائر و عاقبت همکاری با او/ سلام فرستادن بر پیامبر
و قد علمتم أن هؤلاء لزموا طاعة الشيطان/ و تولوا عن طاعة الرحمن/ و أظهروا الفساد/ و عطلوا الحدود/ و استأثروا بالقيء/ و أحلوا حرام الله/ و حرّموا حلاله	اظهاری(۷)	اظهاری(۷)	بیان ویژگی‌های بنی امیه
و أنا أحق من غیري بهذا الأمر لقربانی من رسول الله/ صلى الله عليه و سلم	اظهاری/ عاطفی	اظهاری/ عاطفی	بیان اولی‌تر بودن امام بر دیگران در حق خلافت/ سلام فرستادن بر پیامبر
و قد أتتني كتبكم و قدمت علیّ رسلکم ببیعتکم أنکم لا تخذلونی،	اظهاری(۲)/ ترغیبی(امام-کوفیان)	اظهاری(۲)/ ترغیبی(امام-کوفیان)	یادآوری دعوت کوفیان از امام/ هشدار به فراموش نکردن آن
فإن وفیتم لی ببیعتکم/ فقد استوفیتم حقکم/ و حظکم/ و رشدکم/ و نفسی مع أنفسکم، و أهلی و ولدی مع أهالیکم و أولادکم، فلکم فی أسوة	تعهدی(۵)	ترغیبی(۵) امام-	ترغیب به وفاداری
و إن لم تفعلوا/ و نقضتم عهدکم و موافقکم/ و خلعتم ببیعتکم/ فلعمری ما هی منکم بنکر، لقد فعلتموها بأبی و أخی و ابن عمی	اظهاری(۵)	عاطفی(۵) (منفی)	سرزنش کردن کوفیان به دلیل سابقه پیمان شکنی
هل المغرور إلا من اغتر بکم	اظهاری	اظهاری	بیان اعتماد نداشتن امام به کوفیان
فإنما حقکم أخطأتم/ و نصیبکم ضیعتم،	اظهاری(۲)	عاطفی(۲) (منفی)	سرزنش کردن کوفیان
و من نکث فإنما ینکث علی نفسه/ و سیغنی الله عنکم/ و السلام	اظهاری(۲)/ عاطفی	ترغیبی(امام-کوفیان)/ اظهاری/ عاطفی	هشدار تبعات نقض پیمان از سوی کوفیان/ بیان بی نیازی خدا/ سلام فرستادن بر کوفیان
جمع		اظهاری(۲۱)/ عاطفی(مثبت)(۴)/ عاطفی(منفی)(۷)/ ترغیبی(امام-کوفیان)(۷)	

۵.۵ نامه به بصریان

امام این نامه را پس از خروج از مکه و در راه حرکت به سمت کوفه ارسال کرده است (طبری، ۱۳۸۷: ۳۵۷/۵). در این نامه امام درباره برتری اهل بیت پیامبر (ص) بر دیگران به امر خلافت مسلمانان، غصب حق خلافت اهل بیت (ع) و سکوت ایشان برای جلوگیری از تفرقه میان مسلمین، اعزام سفیر به سوی مردم بصره برای دعوت به کتاب خدا و سنت پیامبر (ص) و وعده هدایت در صورت پذیرش دعوت امام سخن می‌گوید.

علاوه بر طبری تنها دینوری در *اخبار الاطوال* این نامه را ذکر کرده است که روایت او خلاصه تر از روایت طبری است و بخش نخست نامه در آن وجود ندارد. در بخش دوم نامه نیز عبارت «فانی ادعوکم الی احياء معالم الحق و أماته البدع، فان تجیبوا تهتدوا سبیل الرشاد» را به جای عبارت «أنا أدعوکم إلی کتاب اللّٰه و سنّة نبیّه صلی اللّٰه علیه و آله و سلّم فانّ السنّة قد امیتت، و انّ البدعة قد احيیت، و إن تسمعوا قولی و تطیعوا أمری اهدکم سبیل الرشاد» بیان کرده است (دینوری، ۱۳۶۸: ۲۳۱). از آنجایی که هر دو عبارت بیانگر کنش ترغیبی است، تفاوتی در بررسی کنش گفتاری به کار رفته در عبارت‌های نامه ایجاد نمی‌کند.

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
اما بعد، فان الله اصطفی محمدا صلی اللّٰه علیه [و آله] و سلّم علی خلقه/ و اکرمه بنوته/ و اختاره لرسالته/ ثم قبضه الله الیه و قد نصح لعباده/ و بلغ ما ارسل به/ صلی اللّٰه علیه [و آله] و سلّم	اظهاری (۶)/ عاطفی (۲)	اظهاری (۶)/ عاطفی (۲)	بیان رسالت پیامبر/ سلام فرستادن بر پیامبر
و کنا اهله/ و أولیاءه/ و اوصیاءه/ و ورثه/ و أحق الناس بمقامه فی الناس،	اظهاری (۵)	اظهاری (۵)	معرفی خود و بیان اولی بودن اهل بیت (ع) به خلافت و جانشینی پیامبر
فاستأثر علينا قومنا بذلك/ فرضینا/ و کرهنا الفرقة/ و أحببنا العافیة	اظهاری (۴)	اظهاری (۴)	بیان دلیل سکوت اهل بیت (ع) در قبال نقض حق خلافت از ایشان
و نحن نعلم انّا أحقّ بذلك الحقّ المستحقّ علینا ممن تولاه/ و قد أحسنوا/ و أصلحوا/ و تحرروا الحقّ/ فرحمهم الله،/ و غفر لنا و لهم	اظهاری (۴)/ عاطفی (۲)	اظهاری (۴)/ عاطفی (۲)	بیان اولی بودن اهل بیت (ع) به خلافت بر کسانی که آن را غصب کردند.
و قد بعثت رسولی إلیکم بهذا الكتاب،/ و انا ادعوکم الی کتاب الله و سنه نبیه/ صلی اللّٰه علیه [و آله] و سلّم	اعلامی/ ترغیبی (امام- بصریان)/ عاطفی	اعلامی/ ترغیبی (امام- بصریان)/ عاطفی	فرستادن پیک برای دعوت به کتاب خدا و سنت پیامبر (ص)/ سلام فرستادن بر پیامبر
فان السنه قد أمیتت/ و ان البدعة قد احيیت/	اظهاری (۲)	اظهاری (۲)	بیان ویژگیهای حکومت بنی امیه

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۷۵

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
و ان تسمعوا قولي / و تطيعوا امري / اهدكم سبيل الرشاد / و السلام عليكم / و رحمه الله	تعهدی(۲) / عاطفی(۲)	ترغیبی(۲) (امام- بصریان) / عاطفی(۲)	ترغیب به اطاعت از امام / سلام و رحمت فرستادن بر بصریان
جمع		عاطفی(۷) / اعلامی(۱) / ترغیبی (امام- بصریان)(۳) / اظهاری(۲۱)	

۶.۵ نامه به اهل مدینه

این نامه که به احتمال در زمان حضور امام در مکه نوشته شده است، تنها در *الفتوح* نقل شده است (ابن اعثم، ۶۹/۵: ۱۴۱۱).

نامه‌ای منظوم از یزید به اهل مدینه است که پس از مدح فضایل امام حسین(ع) در قالب اشعاری، از مردم مدینه می‌خواهد برای فرونشاندن آتش جنگ و ایشان را به بیعت با یزید راضی کنند. مردم مدینه نامه را با پیکی نزد امام فرستادند و چون امام حسین(ع) متوجه شد نامه از جانب یزید است، در جواب تنها آیه ۴۱ سوره یونس را نوشتند.

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
بسم الله الرحمن الرحيم،	اظهاری	اظهاری	بیان نام خدا
فان كذبوك فقل لي عملي / و لكم عملكم / ائتم بربون مما اعمل / و انا برىء مما تعملون / و السلام	اظهاری(۴) / عاطفی	اظهاری(۴) / عاطفی	بیان آیه ای از قرآن و اعلام برائت از اعمال یزید و عدم بیعت با او / سلام فرستادن
جمع		اظهاری(۵) / عاطفی(۱)	

۷.۵ مکتوب امام به یارانش

در منطقه زباله پس از شنیدن خبر شهادت مسلم بن عقیل و هانی بن عروه و عبدالله بن یقطر، امام این مکتوب را برای یاران خودشان خواندند (طبری، ۳۹۹/۵: ۱۳۸۷). در این نامه امام با بیان خبر کشته شدن این سه تن و پیمان‌شکنی کوفیان، یارانش را از ادامه راه معاف کرده و آنان را در همراهی کردن یا نکردن با خود آزاد می‌گذارد.

این نامه علاوه بر *تاریخ طبری در الارشاد* نیز آمده است که تفاوت بسیار جزئی در تحریر داشته و محتوای اصلی آن کاملاً منطبق بر گزارش طبری است (شیخ مفید، ۷۵/۲: ۱۴۱۳).

متن نامه	کنش بیانی	کنش غیربیانی	فعل کنش غیربیانی
بسم الله الرحمن الرحيم	اظهاری	اظهاری	بیان نام خدا
اما بعد، فانه قد اُتانا خبر فطیع،/ قتل مسلم ابن عقیل و هانی بن عروه و عبد الله بن یقطر، و قد خذلتنا شیعتنا،	اعلامی (۲)	اعلامی (۲)	خیر کشته شدن مسلم و هانی و عبدالله بن یقطر
فمن أحب منکم الانصراف فلینصرف، لیس علیه منا ذمام	اعلامی (۲)	اعلامی (۲)	اعلام پیمان شکنی کوفیان
جمع		اظهاری (۱)/ اعلامی (۵)	معاف کردن یاران امام از همراهی با ایشان

۶. فراوانی سنجی انواع کنش‌های گفتاری

از آنجایی که کنش‌های غیربیانی لایه‌های زیرین زبان و منظور اصلی گوینده از بیان جمله است، در این بخش با معیار قراردادن مجموع کنش‌های غیربیانی، فراوانی هر کدام در گروه‌های مختلف تعیین می‌شود.

جدول ۳. فراوانی گونه‌های کنش‌های گفتاری در گروه منصرف‌کنندگان

شماره نامه	گروه	دریافت کننده	کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی
۱	منصرف‌کنندگان امام	محمد بن حنفیه	۲۲	۱۰	۰	۰	۲
۲		محمد بن حنفیه و بنی هاشم (۱)	۲	۰	۲	۰	۱
۳		محمد بن حنفیه و بنی هاشم (۲)	۴	۰	۰	۰	۱
۴		عبدالله بن جعفر	۱۱	۰	۰	۰	۲
	جمع						
			۳۹	۱۰	۲	۰	۶

بیشترین کنش گفتاری به کار رفته در نامه‌هایی که امام حسین (ع) برای کسانی که قصد منصرف کردن ایشان را داشتند، کنش اظهاری است. کنش‌های اعلامی در نامه امام به محمد بن حنفیه دیده می‌شود که در آن انگیزه خویش را از رفتن به کوفه اعلام می‌کنند که همانا اصلاح کار امت رسول‌الله، امر به معروف و نهی از منکر و پیش گرفتن سنت پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) است. کنش عاطفی در این دسته از نامه‌ها با بار مثبت به کار رفته است و شامل سلام و درود فرستادن و جملات دعایی امام است. کنش ترغیبی نیز در نامه امام به محمد بن حنفیه و

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۷۷

بنی هاشم وجود دارد که در آن ایشان را به همراهی کردن خود ترغیب می‌کند و از عدم همراهی هشدار و بر حذر می‌دهد.

از این دسته نامه چنین برمی‌آید که امام کاملاً به سرانجام راهی که آغاز کرده بود واقف بود و این مسئله را در نامه برای عبدالله بن جعفر نیز در قالب خوابی که از رسول‌الله دیده بود می‌نگارد. اگرچه جزئیات خواب تنها در الفتوح ذکر شده و منابع دیگر آن را نقل نکرده‌اند، اما گزارش‌های منابع دیگر نیز حاکی از آگاهی امام از سرانجام حرکت خویش است. همچنین امام در نامه به محمد بن حنفیه و بنی هاشم اشاره به فانی بودن دنیا و ابدیت آخرت می‌کند که خود بیانگر نگرش امام به دنیا و مافیها و بی‌ارزش بودن آن نزد ایشان است.

جدول ۴. فراوانی گونه‌های کنش‌های گفتاری در گروه حاکمان اموی

شماره نامه	گروه	دریافت کننده	کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی
۱	حاکمان اموی	عمرو بن سعید العاص	۵	۰	۳	۰	۱
جمع			۵	۰	۳	۰	۱

بیشترین کنش گفتاری به کار رفته در این دسته کنش اظهاری است که امام در جواب امان نامه عمرو بن سعید العاص بیان می‌کند که امان خدا بهترین امانهاست و عمل درست را عملی می‌داند که در تبعیت از خدا و پیامبر (ص) انجام شده باشد. کنش ترغیبی به کار رفته در این نامه نیز هشدار دادن امام به عمرو برای ترس از خداست و هم درخواست امام از خدا برای اینکه در دنیا ترس از او داشته باشد و در انتهای نامه نیز امام برای او در صورتی که طلب خیر داشته باشد دعا می‌کند.

جدول ۵. فراوانی گونه‌های کنش‌های گفتاری در گروه سفرا

شماره نامه	گروه	دریافت کننده	کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی
۱	سفرای امام	مسلم بن عقیل	۰	۰	۲	۰	۱
جمع			۰	۰	۲	۰	۱

در نامه امام به مسلم بن عقیل قرار دارد، کنش ترغیبی بیشترین کنش گفتاری به کار رفته است. امام با نپذیرفتن استعفای مسلم، او را به نترسیدن و ادامه ماموریت ترغیب کرده است.

جدول ۶. فراوانی گونه‌های کنش‌های گفتاری در گروه کوفیان

شماره نامه	گروه	دریافت کننده	کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی
۱	کوفیان	کوفیان	۱۲	۲	۱	۱	۱
۲		کوفیان	۷	۱	۵	۰	۱
۳		کوفیان	۲۱	۰	۷	۰	۱۱
جمع			۴۰	۳	۱۳	۱	۱۵

بیشترین فراوانی در نامه‌های امام به کوفیان، کنش اظهاری است که امام از رسیدن نامه کوفیان و آگاهی از خواسته آنان سخن می‌گوید و ویژگی‌های امام را می‌شمرد که کوفیان در نامه دعوت خود، درباره نداشتن امام نوشته بودند. از جمله این ویژگی‌ها عمل به دستورات کتاب خدا، رفتار به قسط و عدالت در میان مردم و پابندی به حق و مجری آن بودن و فرمانبرداری از خداوند.

در این دسته از کنش‌ها، امام از رسیدن نامه مسلم بن عقیل و تایید حسن رای کوفیان نیز خبر می‌دهد. در نامه سوم نیز ویژگی‌های سلطان جائر و به طور مصداقی ویژگی‌های بنی امیه را بیان می‌کند و از عاقبت همکاری با آنها می‌نویسد. همچنین امام به اولی بودن خود بر دیگران به امر خلافت اشاره می‌کند.

کنش‌های عاطفی در نامه‌های امام به کوفیان اغلب بار منفی داشته و در سرزنش کوفیان و سابقه پیمان‌شکنی آنان است.

کنش اعلامی، در اعلام اعزام پیک به کوفه و اعلام حرکت از مکه در روز ترویه دیده می‌شود. در نهایت نیز امام بیان می‌کند در صورت تایید خواسته کوفیان توسط مسلم بن عقیل، به کوفه عزیمت خواهد کرد.

اما کنش ترغیبی در این دسته از نامه‌ها، ترغیب به وفاداری و حمایت از مسلم بن عقیل است. امام کوفیان را به آماده شدن تا رسیدن خود نیز ترغیب می‌کند و به آنها هشدار می‌دهد که دعوت خود را فراموش نکنند و از تبعات نقض پیمان آنها را بر حذر می‌دارد.

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۷۹

جدول ۷. فراوانی گونه‌های کنش‌های گفتاری در نامه به بصریان

شماره نامه	گروه	دریافت کننده	کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی
۱	بصریان	بصریان	۲۱	۱	۳	۰	۷
جمع			۲۱	۱	۳	۰	۷

امام در نامه به بصریان پس از معرفی خود، به اولی بودن خویش به خلافت و جانشینی پیامبر اشاره کرده و به دلیل سکوت اهل بیت(ع) برای گرفتن حق خلافت خود می‌پردازد که همانا کراهت رخ دادن تفرقه میان مسلمانان است. در ادامه نیز ویژگی‌های حکومت بنی امیه را می‌شمرد که سنت پیامبر(ص) را کشته و بدعت را زنده کرده‌اند. امام اعلام می‌کند که سفیری را به بصره فرستاده است و بصریان را به کتاب خدا و سنت پیامبر(ص) دعوت می‌کند.

جدول ۸. فراوانی گونه‌های کنش‌های گفتاری در نامه به مردم مدینه

شماره نامه	گروه	دریافت کننده	کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی
۱	اهل مدینه	اهل مدینه	۵	۰	۰	۰	۱
جمع			۵	۰	۰	۰	۱

امام در این نامه از طریق ذکر آیه‌ای از قرآن از اعمال یزید اعلام برائت کرده و از عدم بیعت خود با او می‌گوید.

جدول ۹. فراوانی گونه‌های کنش‌های گفتاری در گروه یاران امام

شماره نامه	گروه	دریافت کننده	کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی
۱	یاران امام	یاران امام	۱	۵	۰	۰	۰
جمع			۱	۵	۰	۰	۰

در این نامه نیز امام با اعلام خبر پیمان‌شکنی کوفیان و کشته شدن مسلم و هانی و عبدالله بن یقطر، یاران خویش را از همراهی با خود معاف کرده و بیعت خویش را از آنها برمی‌دارد.

۷. نتیجه گیری

در این بخش فراوانی انواع کنش های گفتاری در گروه های مختلف مخاطبان نامه ها با یکدیگر مقایسه شده و تحلیل خواهد شد. سپس درصد فراوانی این کنش ها در مجموع نامه های امام مشخص خواهد شد.

جدول ۱۰. فراوانی کنش های گفتاری در مجموع نامه های امام حسین (ع)

	گروه دریافت کننده	کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی
۱	منصرف کنندگان امام	۳۹	۱۰	۲	۰	۶
۲	حاکمان اموی	۵	۰	۳	۰	۱
۳	سفرای امام	۰	۰	۲	۰	۱
۴	کوفیان	۴۰	۳	۱۳	۱	۱۵
۵	بصریان	۲۱	۱	۳	۰	۷
۶	اهل مدینه	۵	۰	۰	۰	۱
۷	یاران امام	۱	۵	۰	۰	۰
	جمع	۱۱۱	۱۹	۲۳	۱	۳۱

همانطور که مشاهده می شود کنش اظهاری در نامه های امام به گروه منصرف کنندگان، حاکمان اموی، کوفیان، بصریان و اهل مدینه بالاترین کنش به کار رفته است. شهادت به توحید و نبوت و معاد، واگذاری دآوری به خداوند که بهترین داوران است، یادآوری بهترین امان که امان خداست، توکل بر خدا و منشا اراده و قدرت بودن خدا، ویژگی های دنیا و آخرت و اطلاع داشتن از سرانجام رفتن به کوفه، بیان ویژگی های امام، بیان ویژگی های سلطان جائز و عاقبت همکاری با او، بیان غضب حق خلافت توسط بنی امیه و اولی بودن امام بر دیگران و دلیل سکوت اهل بیت (ع) در قبال آن از مهم ترین موارد مطرح شده در قالب کنش اظهاری است.

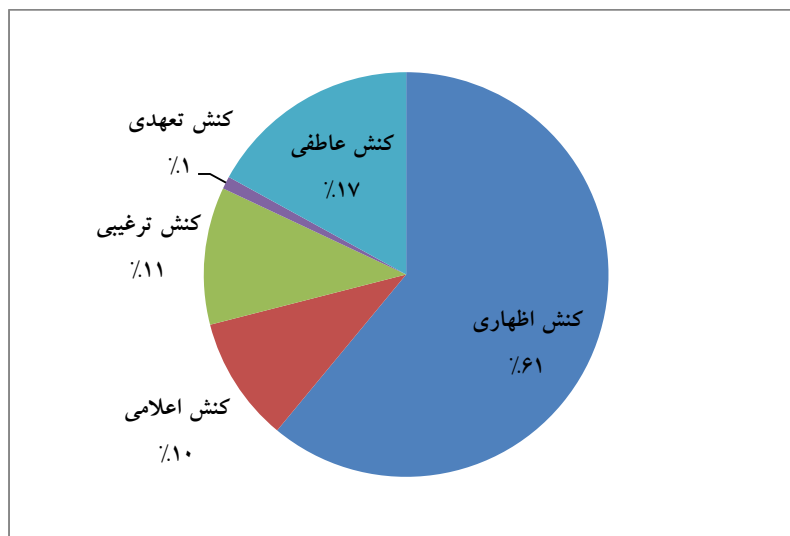
در نامه امام به سفرا نیز کنش ترغیبی و در نامه به یارانشان کنش اعلامی بیشتر از سایر کنش ها به کار رفته اند. کنش ترغیبی به کار رفته در نامه به سفرا، برحذر دادن مسلم بن عقیل از استعفا و تشویق او به ادامه راه است. و کنش اعلامی به کار رفته در نامه امام به یارانش، اعلام پیمان شکنی کوفیان و کشته شدن سفرای خویش است.

جدول و نمودار زیر انواع کنش های به کار رفته در مجموع نامه های امام حسین (ع) را به هفت گروه مخاطب نشان می دهد که کنش اظهاری در بالاترین مرتبه است.

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۸۱

جدول ۱۱. فراوانی سنجی انواع کنش‌های غیربیانی

کنش اظهاری	کنش اعلامی	کنش ترغیبی	کنش تعهدی	کنش عاطفی	
۶۱٪	۱۰٪	۱۱٪	۲٪	۱۷٪	درصد فراوانی کنش‌های غیربیانی

درصد فراوانی کنش‌های غیربیانی

همانطور که مشاهده می‌شد در مجموع نامه‌های امام حسین(ع) در جریان واقعه عاشورا اصلی‌ترین تاکید ایشان بر اصلاح اعتقادی و آگاهی‌بخشی است. امام در اعزام سفیر، وی را به بیعت گرفتن از کوفیان و در مقابل کوفیان را به بیعت با او تشویق نکرد. تنها وظیفه واگذار شده به سفیر، سنجیدن صحت یا عدم صحت دعوت کوفیان است. امام برای روشنگری پای در این عرصه گذاشته بود که این روشنگری در جای جای نامه‌ها با کلماتی همچون تذکر هدف رسالت پیامبر(ص)، احیای دین جدم، امر به معروف و نهی از منکر، وظیفه در برابر خدا برای اصلاح دین مردم به چشم می‌خورد. آنجا که در گفتار ایشان کنش ترغیبی وجود دارد ترغیب به هدایت و بیداری و بازگشت انسان‌هاست به فطرت و اسلام حقیقی همچنین ترغیب به کتاب خدا و سنت پیامبر(ص) و وفای به عهد شاخص هستند.

امام در قبال نامه‌های کوفیان احساس مسئولیت دارد و به آنها وعده می‌دهد که اگر صحت خواست شما تایید شود و به عهدتان وفا کنید، به سوی شما خواهیم آمد و هرگز در قبال پیمان شکنی کوفیان به آنها وعده عذاب یا جنگ نمی‌دهد. در مقابل در صورت وفای به عهد برای آنان هدایت را تضمین می‌کند و در قبال اتمام حجتی که با آنها می‌کند تعهد نیز می‌دهد.

اعلام برداشتن بیعت و اختیار افراد در همراهی کردن و یا همراه نبودن با امام در مکتوبی که ایشان در منطقه زباله برای همراهان خود خواند، این رویکرد را نشان می‌دهد که امام به دنبال آگاهی‌بخشی بود و این مهم را در قبال یاران خود انجام داده بود. امام حسین(ع) به سرانجام راهی که می‌رفت، آگاه بود. لذا یاران خود را در انتخاب مخیر کرد و کسی را به جبر همراه خود نکرده بود. ایشان به دنبال آن نبود که به هر قیمتی پیروز ظاهری میدان باشد. امام به دنبال انسان‌سازی و اصلاح اعتقادی بود و بازگرداندن انسان‌ها به فطرت خویش. قیام امام برای رسیدن به هدف انسان‌سازی بود. در این نامه‌ها گزاره‌ای که نشان از قصد امام برای جنگ کردن با بنی امیه باشد وجود ندارد چرا که اعلان جنگ مقدماتی همچون تجهیز سپاه و ... را می‌طلبد که اثری از آن در کنش‌های بررسی شده دیده نمی‌شود.

پی‌نوشت

۱. این عبارت اشکال مفهومی دارد چون ائمه معصومین(ع) به سیره پیامبر و حضرت علی(ع) رفتار می‌کردند نه خلفای راشدین. لذا این قسمت برای حفظ امانت آورده شده اما در بررسی مدنظر قرار نگرفته است. همچنین اصطلاح خلفای راشدین توسط احمد بن حنبل در قرن ۳ رواج پیدا کرده است و پیش از آن وجود نداشته است. (یوسفی غروی، ۱۳۹۵: ۸۵)

کتاب‌نامه

ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۷۶ش). *الامالی (للمصدق)*. تهران: کتابچی.
احمدی میانجی، علی (۱۴۲۶ق). *مکاتیب الأئمة عليهم السلام*. قم: دارالحدیث.
ایشانی، طاهره، نعمتی قزوینی، معصومه (زمستان ۱۳۹۳). *تحلیل خطبه حضرت زینب(س) در کوفه بر اساس نظریه کنش گفتار سرل*. سفینه، سال دوازدهم، شماره ۴۵.
ایشانی، طاهره، دلیر، نیره (پاییز ۱۳۹۵). *تحلیل کنش گفتاری خطبه امام حسین(ع) در روز عاشورا*. لسان مبین، شماره ۲۵.
بلاذری، احمد بن یحیی (۱۴۱۷ق). *انساب الأشراف* (سهیل زکار و ریاض زرکلی، محقق). بیروت: دارالفکر.

گونه‌شناسی کنش‌های گفتاری در نامه‌های امام ... (سودابه زاجکانی و دیگران) ۱۸۳

- ابن سعد، محمد (۱۴۱۸ق). *الطبقات الکبری*. بیروت: دارالکتب العلمیه.
- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۳۶۳ش). *تحف العقول* (علی اکبر غفاری، محقق و مصحح). قم: جامعه مدرسین.
- پاکروان، مهدیه، بارانی، محمدرضا (زمستان ۱۳۹۸). تحلیل سخنان امام حسین (ع) از مدینه تا مکه بر پایه نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل. مطالعات تاریخ فرهنگی، سال یازدهم، شماره ۴۲، صص. ۲۷-۵۹.
- پایا، علی (۱۳۸۳ش). *فلسفه تحلیلی: مسائل و چشم‌اندازها*. تهران: طرح نو.
- پهلوان نژاد، محمدرضا، رجب زاده، مهدی (پاییز و زمستان ۱۳۸۹). تحلیل متن شناسی زیارتنامه حضرت امام رضا (ع) بر پایه نظریه کنش گفتار. مطالعات اسلامی: فلسفه و کلام، دوره ۴۲، صص ۳۷-۵۴.
- جعفریان، رسول (۱۳۸۱ش). *حیات فکری و سیاسی امامان شیعه (ع)*. قم: انصاریان.
- چاوشیان، حسن (۱۳۸۶). *زبان‌شناسی و تحلیل گفتمان*. مجله ادب پژوهی، شماره ۴، صص ۱۱۷-۱۳۹.
- حسینی، سیدمحمد (بی تا)، *نامه‌های امام حسین (ع)*. مبلغان، ۸۸.
- دینوری، ابوحنیفه احمد بن داود (۱۳۶۸ش). *اخبار الطوال*. قم: منشورات الرضی.
- زرقانی، سیدمهدی، اخلاقی، الهام (۱۳۹۱). تحلیل ژانر شطح بر اساس نظریه کنش گفتار. دوفصلنامه علمی - پژوهشی ادبیات عرفانی دانشگاه الزهراء، سال سوم، شماره ۶، بهار و تابستان، صص ۸۰-۶۱.
- سرل، جان (۱۳۸۵). *افعال گفتاری* (محمدعلی عبداللهی، مترجم). تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- سلیمانزاده افشار، ثروت (۱۳۹۰). *مکاتیب الائمه (ع)*. قم: آشیانه مهر.
- شریفی، محمود و دیگران (۱۴۱۶). *موسوعه کلمات الامام الحسین (ع)*. قم: دارالمعروف.
- شیخ مفید (۱۴۱۳ق). *الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد*. قم: کنگره شیخ مفید.
- صفار، محمد بن حسن (۱۴۰۴ق). *بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم*. قم: مکتبه آیه الله مرعشی نجفی.
- طبری، محمد بن جریر (۱۹۶۷/۱۳۸۷). *تاریخ الأمم والملوک*. (محمد أبو الفضل ابراهیم، محقق). بیروت: دارالتراث.
- فتاحی زاده، فتحیه، بابازاده، حمیده (بهار و تابستان ۱۳۹۷). تحلیل محتوای مکاتبات و مذاکرات امام حسین (ع) در جریان قیام عاشورا و تخریج مدل منطقی آن. مطالعات قرآن و حدیث، سال یازدهم، شماره دوم، صص ۱۶۸-۱۳۵.
- فخرایی، سیده سوسن، نامور، حسین (زمستان ۱۴۰۰). *محتوای نامه‌های امام حسین (ع) به مخالفان خود*. پژوهش‌نامه معارف حسینی، شماره ۲۴، صص ۳۱-۴۸.
- فخرایی، سیده سوسن، نامور، حسین (پاییز ۱۴۰۰). *ساختار نامه‌های امام حسین (ع)*. پژوهش‌نامه معارف حسینی، شماره ۲۳، صص ۲۹-۵۱.

۱۸۴ جستارهای تاریخی، سال ۱۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۳

قاضی خانی، حسین (پاییز ۱۳۹۵). کاوشی در آمار نامه‌های کوفیان برای دعوت از امام حسین (ع). شیعه پژوهی، شماره ۸، صص ۹۵-۱۱۰.

قمی، ابن قولویه (۱۳۵۶ق). کامل الزیارات. نجف: دارالمرتضویه.

کوفی، ابن اعثم (۱۴۱۱ق). الفتوح. بیروت: دارالاضواء.

کوفی، ابن اعثم (۱۳۷۲ش). الفتوح (مستوفی، مترجم). تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.

میرقادری، سید فضل الله، اشراق پور، مریم (بهار ۱۳۹۵). بافت و کنش‌های گفتاری مناجات امام حسین (ع) در واپسین لحظات عمر. مطالعات متون ادبی اسلامی، سال اول، شماره اول، صص ۳۷-۶۶.

یوسفی غروی، محمدهادی (۱۳۹۵). مقتل الحسین. تهران: انتشارات اطلاعات.